

– володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є необхідність миттєвої відповідної реакції на повідомлення чи інформацію, що знаходиться в контексті попередніх повідомлень;

– володіння основами риторичних знань і вмінь;

– уміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко і на високому професійному рівні приймати рішення та планувати комунікативні дії.

Отже, професійна мовнокомунікативна компетенція особистості є показником сформованості системи професійних знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, інтегральних показників культури мовлення, необхідних для якісної професійної діяльності. Сформуванню професійної мовнокомунікативної компетенції покликана сучасна система освіти.

Література

1. Адамова А. М. Інтерактивні форми роботи на уроках української мови та літератури / А. М. Адамова // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2007. – № 33 (145). – С. 8–10. **2. Алексєєва-Вовк М. І.** Мовознавча підготовка студента як складник його загальної культури (лексична) / Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: [зб. наук. праць]. – Харків : Основа, 2004. – Вип. 12. **3. Гриценко Т. Б.** Українська мова та культура мовлення: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Т. Б. Гриценко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 534 с. **4.** Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 року № 462. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/ **5. Дубасенюк О. А.** Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів / О. А. Дубасенюк // Креативна педагогіка. – 2011. – № 4. – С. 23–28. **6. Пуховська Л. П.** Сучасні дослідження в галузі педагогічної освіти у країнах Західної Європи / Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: [монографія] / за ред. І. А. Зязюна. – Київ : Віпол, 2000. – С. 565–589. **7. Сухомлинський В. О.** Вибрані твори в п'яти томах. – Київ : Рад. шк., 1976. – С. 419–656.

УДК 378.147.091.33

Діна Тюріна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ МОДЕЛЮВАННЯ У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ЕКОНОМІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тюріна Д. М. Педагогічні умови формування вмінь моделювання у студентів вищих економічних навчальних закладів у процесі самостійної навчальної діяльності.

У статті здійснено класифікацію вмінь моделювання економічних об'єктів відповідно до складових процесу моделювання; визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування вмінь моделювання у студентів вищих економічних навчальних закладів у процесі самостійної навчальної діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови, моделювання, уміння, студент, вищий економічний навчальний заклад.

Тюріна Д. Н. Педагогические условия формирования умений моделирования у студентов высших экономических учебных заведений в процессе самостоятельной работы.

В статье осуществлена классификация умений моделирования экономических

объектов согласно составляющим процесса моделирования; определенно педагогические условия, обеспечивающие эффективность формирования умений моделирования у студентов высших экономических учебных заведений в процессе самостоятельной учебной деятельности.

Ключевые слова: педагогические условия, моделирование, умение, студент, высшее экономическое учебное заведение.

Tiurina D. M. Pedagogical conditions of modeling skills formation among students of higher economic educational institutions in the process of independent work .

In this article, the classification of the abilities of the economic objects modeling according to the components of the modeling process has been given; pedagogical conditions providing efficiency of modeling skills formation among students of higher economic educational institutions in the process of independent work have been determined.

Key words: Pedagogical conditions, modeling, skill, student, higher economic educational institutions.

Аналіз Концепції розвитку економічної освіти України переконує, що вирішальним умінням випускників економічних вищих навчальних закладів є вміння аналізувати й моделювати типові економічні ситуації в мікро- і макропредметному просторовому середовищі. Особливості сучасної економічної діяльності (складність і комплексність об'єктів, невизначеність і багатофакторність економічних проблем, розв'язання яких вимагає застосування перспективного, порівняльного аналізу для дослідження кількох варіантів можливих управлінських рішень, оцінювання значного обсягу інформації, прогнозування соціально-економічного розвитку, моделювання економічної ситуації) висувують вимоги до мисленневих здібностей фахівців економічного профілю. Сучасному економісту треба вміти самостійно шукати і знаходити необхідну інформацію, визначати проблеми, виробляти гіпотези, розпізнавати в сукупностях даних певні закономірності, приймати обґрунтовані управлінські рішення. Вирішального значення у становленні майбутніх фахівців економічного профілю набуває вміння обґрунтовувати, розробляти, вміти використовувати у своїй практичній діяльності моделі досліджуваного об'єкту. З іншого боку, аналіз практичної діяльності випускників, які працюють у фінансових установах, виявив недостатню їх підготовленість для розв'язання таких складних професійних завдань, які потребують високого рівня сформованості вмінь моделювання економічних об'єктів.

Проблемі моделювання присвячено низку дисертаційних праць: О. Власенко (формування моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій) [1]; А. Корнеєва (використання динамічних стереоскопічних моделей у процесі навчання нарисної геометрії) [2]; І. Левіна (моделювання як засіб формування пізнавальної самостійності підлітків) [6]; Л. Панченко (математичного моделювання в процесі навчання майбутніх учителів математики) [9]; Г. Савченко (формування готовності майбутніх фахівців банківської справи до аналітичної діяльності засобами моделювання) [10]; Е. Сарафанюк (педагогічні умови підвищення якості загальношкільської підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання) [11]; І. Теплицький (комп'ютерне моделювання як засіб розвитку творчих здібностей школярів) [12]; А. Усандро (навчання моделювання динаміки природничих процесів, явищ на магнітній основі) [13]; А. Шатагіна (методика ігрового імітаційного моделювання як джерела проблемних ситуацій) [14]; М. Шутікова (формування в учнів

навичок інформаційного моделювання при розв'язанні й дослідженні задач будь-якої професійної діяльності) [15]. Л. Нічуговська виокремлює переваги впровадження засобів моделювання у процес підготовки спеціалістів економічного профілю [7].

Проте у педагогічній науці недостатньо вивченою залишається проблема формування вміння моделювати економічні ситуації, зокрема в майбутніх економістів у навчальному процесі вищого навчального закладу, дослідження їх сутності, структури та визначення педагогічних умов, засобів їх формування.

Мета статті – науково обґрунтувати педагогічні умови формування вмінь моделювання у студентів вищих економічних навчальних закладів у процесі самостійної навчальної діяльності.

Аналіз філософської і психолого-педагогічної літератури щодо сутності поняття «моделювання» (О. Лаврентьєва [3], І. Левіна [6], В. Паламарчук [8], Г. Савченко [10] та інші) надав можливість розглянути моделювання як вміння на високому рівні виконувати дії у процесі розроблення моделей реальних економічних об'єктів, процесів та явищ за допомогою таких інтелектуальних умінь як аналіз, синтез, інтерпретація, класифікація, побудова причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення, абстрагування, аналогізування, порівняння, виділення головного, кодування й декодування тощо.

Застосування діяльнісного підходу дозволило виокремити такі етапи процесу моделювання і визначити їх зміст: постановка й аналіз проблеми; розроблення моделі; реалізація моделі, рефлексія, яка є особливим етапом процесу моделювання, на основі якої студент коригує свою діяльність, критично оцінює надбані знання й вміння з огляду поставленої мети та умов діяльності.

Виокремлені етапи процесу моделювання стали основою розроблення структури вмінь моделювання майбутніх фахівців економічного профілю, яка містить вміння визначати цілі й задачі моделювання; будувати моделі; реалізовувати моделі; аналізувати отримані результати моделювання.

Задля здійснення подальшого наукового абстрагування за основними етапами процесу моделювання у кожній групі вмінь виокремлено підгрупи:

I група вмінь – визначати цілі й задачі моделювання – виявляти причинно-наслідкові зв'язки між елементами об'єкта дослідження; визначати предмет і об'єкт дослідження економічних процесів і явищ; системно аналізувати об'єкт дослідження економічних процесів і явищ);

II група вмінь – будувати моделі – аналізувати інформаційну базу моделювання; обирати форми подання моделі; аналізувати розроблену модель;

III група вмінь – реалізовувати моделі – застосовувати розроблену модель під час дослідження економічних процесів та явищ; прогнозувати подальший розвиток процесу, явища при зміні певних даних ситуацій; будувати узагальнену модель для класу процесів, явищ або набір моделей для одного процесу та явища;

IV група вмінь – аналізувати отримані результати моделювання – оцінювати отримані результати моделювання; корегувати розроблену модель.

Процес підготовки сучасного фахівця у вищій школі ставить перед студентами одне із провідних завдань – оволодіти основними сучасними знаннями і практичними навичками майбутньої професії, навчитися самостійно думати, опрацьовувати і розв'язувати завдання, які будуть виникати у процесі професійної діяльності. Підготовка спеціалістів в умовах зростання обсягу знань пред'являє більш жорсткі вимоги до самостійної навчальної роботи студентів у контексті підвищення якості їх професійної освіти. У зв'язку з цим особливої

актуальності набуває організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих економічних навчальних закладів.

Теоретичний аналіз наукових досліджень дозволив визначити, що самостійна навчальна діяльність студентів економічних спеціальностей – вид навчальної діяльності студентів, що виконується студентами з використанням розумових, фізичних зусиль як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час, за завданням і під контролем викладача, але без особистої його участі та спрямована на досягнення поставленої мети.

У результаті дослідження суперечностей об'єктивного та суб'єктивного, людського та особистісного чинників, чинників інтеграції й диференціації, глобалізації визначено особливості формування вмінь моделювання у студентів економічних спеціальностей у процесі самостійної навчальної діяльності.

1. У зв'язку з тим, що процес формування вмінь моделювання є затратним з точки зору ресурсного підходу, необхідно здійснювати управління самостійною навчальною діяльністю студентів за допомогою засобів навчання (системи пізнавальних задач, робочих зошитів с друкованою основою, самостійних робіт творчого характеру, складність яких поступово зростає), що сприятиме максимальній реалізації внутрішніх і зовнішніх ресурсів.

2. Оскільки процес моделювання є комплексним, пропонуємо організувати поетапне навчання вмінь моделювання, що має сприяти процесу поступового накопичення знань про метод моделювання, види моделей, роль моделювання в майбутній професії, умінь застосовувати моделі на практиці, будувати їх, досліджувати, переходити від моделей до реальних економічних об'єктів, процесів.

3. У зв'язку з тим, що уміння моделювання використовується практично в усіх галузях знань, дозволяють розв'язувати загальнонаукові комплексні проблеми, пропонуємо упродовж усього періоду навчання систематично використовувати метод моделювання як інструмент пізнання об'єктивної реальності; у навчальному процесі, особливо в процесі вивчення фахових дисциплін, системно застосовувати різні види моделей; забезпечити міжпредметне формування вмінь моделювання у процесі самостійної навчальної діяльності.

4. У ході самостійної навчальної діяльності слід підвищувати роль студента, зробити його не звичайним спостерігачем, а активним учасником навчання, використовуючи завдання максимально наближені до реальних умов, варіативні завдання, ситуації вибору, що сприятимуть пошуку різних способів розв'язування задачі та вибору оптимального з них, оцінювання вихідних даних, отриманих результатів, здійснення рефлексії, повноцінному залученню студента до творчого дослідження.

На базі з'ясованих особливостей формування вмінь моделювання у студентів вищих економічних навчальних закладів розроблено педагогічні умови ефективного формування вміння моделювання у студентів вищих економічних навчальних закладів у процесі самостійної навчальної діяльності:

– формування мотивації до навчальної діяльності спрямованої на розвиток пізнавальних, професійних, творчих мотивів шляхом усвідомлення значення моделювання у професійній діяльності при розв'язанні організаційно-управлінських та фінансово-господарських завдань;

– забезпечення орієнтовної основи діяльності студентів у процесі моделювання, тобто опис етапів моделювання і послідовності їхнього виконання, шляхом застосування правил-орієнтирів розумових дій; планів побудови окремих видів моделей; алгоритмічних приписів побудови моделі для розв'язання конкретного завдання; евристичних приписів для побудови,

формалізації, застосування моделі тощо;

– забезпечення поступового переходу управління навчальною діяльністю від прямого управління до співуправління та самоуправління ґрунтується на застосуванні в процесі самостійної навчальної діяльності структурно-логічних схем, моделей, алгоритмів процесу моделювання, графіків, таблиць, малюнків (пряме управління навчальною діяльністю); використанні робочого зошиту з друкованою основою, що містить систему завдань на репродуктивну і продуктивну діяльність, проблемних ситуацій та евристичні приписи, через застосування яких здійснюється управління діяльністю студентів з розв'язання задач; самостійної роботи студентів випереджального характеру (співуправління навчальною діяльністю); виконанні завдань, тестів на творчу, евристичну діяльність, зокрема участь у створенні проектів (самоуправління навчальною діяльністю);

– застосування задачного підходу, тобто використання у навчальному процесі системи завдань, яка побудована у відповідності до етапів процесу моделювання, спрямована на поетапне формування вмінь моделювання, передбачає поступове відпрацювання кожного елементу вміння моделювати на основі міжпредметних зв'язків. При конструюванні системи завдань застосовуються задачі, умови яких відображають реальні економічні та виробничі об'єкти, процеси та явища, ґрунтуються на статистичних даних, сучасній законодавчій базі. Задачі мають відрізнятися рівнем складності, мати різні способи розв'язання;

– активізація процесу рефлексії результатів діяльності моделювання економічних об'єктів, процесів та явищ, яка передбачає прогнозування як результатів виконаної дії, так і спосіб її виконання, шляхом створення умов для проведення аналізу власної діяльності (стимулювання до активності, самоконтролю за ходом виконання моделювання, введення еталонів оцінювання результатів моделювання) та реалізації таких прийомів: заохочення студентів до самостійного пошуку шляхів розв'язання навчальних завдань; створення ситуацій вибору студентами навчальних завдань і форм роботи; надання дозованої допомоги студентам; спонукання до самостійного оцінювання результатів своєї діяльності та її корекції.

Узагальнюючи зазначене вище, можна виокремити такі педагогічні умови, що забезпечують ефективність формування вмінь моделювання в студентів вищих економічних навчальних закладів у процесі самостійної навчальної діяльності: формування мотивації до навчальної діяльності, спрямованої на розвиток умінь моделювання економічних процесів та явищ; забезпечення створення орієнтовної основи діяльності студентів у процесі моделювання; забезпечення поступового переходу управління навчальною діяльністю від безпосереднього управління до співуправління та самоуправління; застосування задачного підходу; активізація процесу рефлексії результатів діяльності моделювання економічних процесів та явищ.

Перспективним є дослідження щодо конкретизації кожної з педагогічних умов під час викладання економічних дисциплін, науково-дослідної діяльності студентів-економістів та під час проходження навчальних та переддипломних практик.

Література

1. Власенко О. М. Формування моральних цінностей у майбутніх учителів засобами моделювання педагогічних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / О. М. Власенко. – Херсон, 2005. – 19 с. **2. Корнєєва А. М.** Методичні рекомендації щодо впровадження методики формування просторової уяви студентів у процесі навчання нарисної геометрії (для викладачів та

студентів технічних навчальних закладів) / А. М. Корнеєва. – Луганськ : СНУ ім. В. Даля, 2006. – 32 с. **3. Лаврентьєва О. О.** Дидактичні умови формування інтелектуальних умінь старшокласників при вивченні наукоприродничих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. О. Лаврентьєва. – Луцьк, 2005. – 25 с. **4. Лаврешина Г. Ю.** Формування логічної культури старшокласників у процесі навчання : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / Г. Ю. Лаврешина. – Кривий Ріг, 2000. – 21 с. **5. Лазаревский С. В.** Формирование общеучебных интеллектуальных умений у старшеклассников : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С. В. Лазаревский. – Київ, 1990. – 14 с. **6. Левіна І. А.** Професійна діяльність учителя з формування пізнавальної самостійності підлітків засобами моделювання : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. А. Левіна. – Одеса, 2001. – 18 с. **7. Нічуговська Л. І.** Науково-методичні основи математичної освіти студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. І. Нічуговська. – Київ, 2005. – 36 с. **8. Паламарчук В. Ф.** Як виростити інтелектуала / В. Ф. Паламарчук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 152 с. **9. Панченко Л. Л.** Формування вмінь математичного моделювання в процесі навчання майбутніх учителів математики : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (математика)» / Л. Л. Панченко. – Київ, 2006. – 20 с. **10. Савченко Г. О.** Формування готовності майбутніх фахівців банківської справи до аналітичної діяльності засобами моделювання : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. О. Савченко. – Одеса, 1993. – 18 с. **11. Сарафанюк Е. І.** Педагогічні умови підвищення якості загальновійськової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів з використанням віртуального моделювання : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Е. І. Сарафанюк. – Одеса, 2005. – 20 с. **12. Теплицький І. О.** Розвиток творчих здібностей школярів засобами комп'ютерного моделювання : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 «Теорія та методика навчання інформатики» / І. О. Теплицький. – Київ, 2001. – 20 с. **13. Усандро А. И.** Динамические модели как средство активизации познавательной деятельности учащихся : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук. / А. И. Усандро. – Минск, 1992. – 14 с. **14. Шатагина А. Я.** Исследование учебных объемных моделей для совершенствования процесса обучения : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук / А. Я. Шатагина. – Алма-Ата, 1985. – 16 с. **15. Шутикова М. И.** Методические аспекты обучения информационному моделированию в профильном курсе информатики для классов гуманитарного направления : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук : 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (информатика)» / М. И. Шутикова. – Череповец, 2000. – 20 с.